

„Malenkij robot” Schäffer Andrásné visszaemlékezése

2016. február / március – Takács Józsefné négy részben megjelent riportja egybeszerkesztve.

Schäffer Andrásné (Ritterwald Anna) 1926. szeptember 13-án született Szakadátón; a négy testvér közül ő volt a legfiatalabb. *[A családi fotó legidősebb testvére, Ritterwald Teréz esküvőjén készült, 1935.01.27-én.]* Édesanyját nagyon fiatalon, 13 évesen veszítette el, ekkor kezdődött meg számára a felnőtt élet. Varsádra ment szolgálni Dörmer református paphoz. Nagyon megszerette a családot, takarított, mosogatott, boltba járt, közben Róza néni a papné mindenre megtanította, amit akkor egy lánynak a háztartás vezetéshez tudni kellett. A jó bánásmód ellenére is többször eljött tőlük, nyáron kőművesek mellett segédmunkás volt, de a mezőgazdaságban kukoricatöréskor, szüretkor, kapáláskor napszámba is járt. Négy éven keresztül rendszeresen visszatért Dörmerékhez akik nagyon megszerették, visszahívták mindig dolgozni.

1944. szeptember 13-án betöltötte a 18. évét, ezután kezdődött életének egyik legnehezebb időszaka. December 28-án fél 6-kor kidobolták, hogy a férfiak 17-45 éves korig, a nők 18-30 éves korig egy órán belül kötelesek jelentkezni a tanácsházánál. Figyelmeztették őket, aki nem siet, agyonlövik. Két hétre való élelmet, meleg ruhát és ágyneműt vihetnek magukkal. **Az ő családjukból ketten is be voltak rendelve, nővérének Khádinak is csomagolni kellett.** 92-en gyűltek össze férfiak és nők, nem fértek el a tanácsházán, így a kultúrházba ücsörögtek a batyujukkal. Nem mondták meg nekik az úti célt, csak annyit tudtak, hogy mezőgazdasági munkára mennek, valahová Magyarországon belül. Megérkeztek a tehenes és ökrös szekerek, felpakolták a holmijukat és elindultak. Aki nem fért a szekerekre, a térdig érő hóban gyalog ment Gyönkig, itt töltötték az éjszakát. Volt, aki kikéredzkedett pisilni és nem jött vissza. Testvére mondta neki, hogy ők is szökjenek el, de nem mert, azt mondta, ha mások kibírják, akkor ők is, de ha tudta volna hová indulnak, talán másképp dönt. Akkor még nem is sejtette, hogy hosszú évekig tartó fájdalmas, szenvedéssel teli útra indulnak. Gyönkön bevárták a környező falvakból összeterelt embereket és elindultak, a központtól a vásártérig ért a szekérkaraván. A batyuk mellett kevés hely maradt, sokat kellett gyalogolni Szekszárdig, ott a börtönben kaptak szállást és meleg ételt. Mondták nekik hogy egyenek, a sajátjukat tartalékolják későbbre, de nem fogadták el, inkább a hazait ették, nem gondolták, hogy olyan sokáig utaznak hogy nem tart ki az élelmük. Szekszárdon addig várakoztak, míg a környező falvakból is megérkeztek az emberek. Mikor mindenki együtt volt, vonatra szálltak és Bajáig utaztak, ott a kompra kellett várni. December vége volt, nagyon hideg, az erdőben a szabad ég alatt éjszakáztak, rőzsét gyűjtöttek, hogy legalább egy kicsit melegedni tudjanak. Másnap a komp a zajló jégtáblák közt kelt át a Dunán, nagyon félték. A bajai gimnáziumban újra

várakoztak a marhavagonra, ami tovább vitte őket. Külön kocsiba terelték a férfiakat, külön a nőket, rájuk csukták az ajtót, de az úti cél továbbra is ismeretlen maradt.

Szabaddkán átszálltak egy másik vonatra. A nők nem igen hagyták el Szakadátot, nem voltak járatosak a világban, a férfiak több felé megfordultak, és már kezdték sejteni hová tartanak, megindultak a találgatások, sugdolózások egymás közt. A marhavagon ajtaja újra rájuk csukódott, egy vaskályha volt középen, ha a vonat megállt a férfiak gyűjtöttek egy kis fát, de az alig adott egy kis meleget. A padlóra szórt szalmán kívül semmi sem volt, mindenki vitt magával egy dunyhát és párnát. Ketten összeálltak, az egyik dunyhára feküdtek, a másikkal takaróztak, összebújva próbálták egymást melegíteni, nagyon fáztak. A vonat annyi időre sem állt meg, hogy WC-re menjenek. A vagon sarkába a férfiak segítségével, késsel lyukat vágtak, itt végezték el mindenki szeme láttára a kis és nagy dolgukat. Ennivalójuk lassan elfogyott, ha megálltak, kaptak egy kevés kenyeret, vödörbe vizet, éheztek, már nagyon bánták, hogy nem fogadták el Szekszárdon a felkínált babgulyást. Február 2-án megállt a vonat, itt volt a végállomás, leterelték a végsőkéig elcsigázott embereket a vagonokról, piszkosan, büdösen, tele tetvekkkel és autókra ültették őket.

Amri néniék, több mint egy hónapos utazás után megérkeztek a végállomásra, a Donyec medencében található Vorosilovkába (Sachta Vorosilova, Ukrajna), **láger szám 1602.** Az autóról leszállva már csak húzni tudták a batyujukat a hóban, olyan gyengék voltak.

Szögesdróttal körülvett táborba értek, aki elég bátor volt, már útközben megszökött, innen már élve nem lehetett elmenni. Először a fertőtlenítőbe mentek, itt meztelenre kellett vetkőzni, nagyon szégyellték magukat, soha nem mutatkoztak mások előtt ruhátlanul, nem is nagyon akartak engedelmeskedni a parancsnak. Aki legelől állt, arról a női fegyőr le akarta rántani a szoknyát, ekkor már belátták, hogy nem tehetnek mást, muszáj engedelmeskedni. A fertőtlenítéstől még meleg volt a ruha mikor visszakapták, ezután megmutatták a helyet, amiben éveken át annyi fájdalmat, szenvedést, betegséget és halált éltek át. A tábor egész új volt, nedves nyersfából épült, a hosszú folyosó mindkét oldaláról nyíltak a termek, az emeletes fapriccseken kívül nem volt bent más. Egy helységben 30 ember fért el, férfiak és nők elkülönítve. Azon aludtak és azzal takaróztak, amit magukkal hoztak. A barakk külső oldalán volt a WC, az ülőke olyan volt, mint egy keskeny pad, szokatlan volt, eleinte féltek, hogy beleesnek, mégis örömet jelentet a marhavagonok körülményei után. Az udvaron volt a zuhanyzó. A háló helységek mellett volt a konyha és az ebédlő. Oroszok hozták az élelmet és a vizet, de rabok dolgoztak, főztek a konyhán. Elosztották az embereket, konyhán, fatelepen, kolhozban és a bányában kaptak munkát. Sorba állították őket, és csak rámutattak valakire, már mondták is, hol fog dolgozni, nem tudni mi alapján válogattak. Aki a felszínen dolgozott, 60 dkg fekete, polyvás, téglaszerű kenyeret kapott egy napra, aki lent volt a bányában, az 120 dkg-ot és cukrot, ezt lekellek beosztania. A föld alatt kenyér, cukor és víz volt a menü minden nap, heteken, hónapokon, éveken keresztül. A lágerben, reggel megkapták a kenyéradagot, a teát és valamilyen krémet, májkrémhez hasonlított, de ki tudja, miből készülhetett. Ebéd vagy vacsora a műszaktól függően volt; agyagtányérban mindenkinek a kiadagolt leves. Ha savanyú káposztából készítették, annak még volt valami íze és egy kis erőt is adott, de amikor zöldparadicsom, uborka és sokszor állatoknak való répa úszkált a lében, az sem tápláló se jó nem volt, de olyan éhesek voltak, hogy már nem számított milyen íze van, csak valami legyen a gyomrukban. Húst egész ottlétük alatt nem kaptak, néha volt egy kis ruszli /pácolt hal/. Amri néni kis étkű volt, őt nem gyötörte annyira az éhség. A falubeli Schmidt Györgyné egy kétgyermekes családja is velük volt, sokszor kisegítette egy kis kenyérrel, nagyon összetartottak (hazaérkezésük után még a gyerekei is hálásak voltak ezért a segítségért), sajnos Léna nem élte meg a hazautazást. Testvére Khádi a fatelepre került, ott volt a legrosszabb, nagy hidegben, hóban, csontig fagyva félcipőben dolgoztak. Aki a kolhozban volt, az kicsit jobban élt, néha tudott egy kis élelmet lopni; a nadrágszárat alul bekötötték és megtöltötték krumplival. Ha elkapták őket, ami azért előfordult, akkor elvették a krumplit, és nagy büntetést helyeztek kilátásba, így a félelem sokszor erősebb volt, mint az éhség. Testi fenyítés szerencsére nem volt.

Amri nénit a bányába osztották be, három műszakban dolgoztak, kaptak munkaruhát, sapkát, kalucsnit. Tiszta feketék, szénporosak, koszosak voltak minden műszak után, de minden nap fürödhettek, bár sokszor már nem volt melegvíz mire a fürdőbe értek. Az első években a nehéz fát cipelte az ácsoknak a tárnák aladúcolásához, amikor a csilléknél volt üresedés, egy rabtársnőjével oda mentek dolgozni, hátukkal tolták a csilléket. Mai napig emlékezteti a heg a balesetre, amikor egy csille elszabadult és megnyomta a lábát. A bányában volt elég szén, így a barakkok fűtésére is jutott, nem kellett fagyoskodni, a folyosóról maguk fűtötték a hálótermeket. Orosz őreik nélkül sehová sem mehettek, mindig kísérték őket. A munkások közt is voltak oroszok, a szükség hamar megtanította velük a nyelvet; amikor hazajött jobban beszélt oroszul, mint magyarul. Az orosz emberek nem bántották, amikor már szót értettek inkább vigasztalták. Segíteni nem tudtak, nekik sem volt semmijük, ugyanúgy éheztek, mint a láger lakók.

Minden hatodik nap volt a pihenőnap. Ilyenkor mostak, varrtak vagy kötöttek, imádkoztak, énekeltek, még verset is írtak. A rossz körülmények mellett a honvágy volt, ami nagyon gyötörte őket; a család hiánya. Sokat sírtak. Eleinte eladták a ruhájukat, még a zsebkendőt is, hogy legyen miből egy kis ételt venni. Később már kaptak csekély fizetést, vettek élelmet, fonalat; az ott kötött berliner kendőt még ma is őrzi. Jó munkáért jutalomból, méterárut és ruhát kaptak, nővére tudott varrni, kicsit átalakította, le is lettek fényképezve. A nehéz munka, rossz körülmények, rossz étkezés miatt sok volt a tifuszos beteg. Tele voltak tetvekkkel, amit kiirtani nem lehetett, a hosszú copfok lekerültek, kopaszra nyírták őket, a legyengült szervezet nem tudott ellenállni a betegségeknek. A betegek a városban levő kórházba kerültek, és sokan már nem jöttek vissza. Eleinte azt sem tudták, mi történik az elhunyttal, később már eltemethették a halottaikat, imádkozhattak, énekelhettek a sírjuknál, az örök nem szóltak rájuk.

Eltelt pár év, **lassan elkezdték az embereket több csoportban hazaengedni,** először a betegeket. **Egy ór szólt Amri néninek, hogy ő is mehet, akkor már négy éve élt rabságban. Mindjárt a testvéreire gondolt de megnyugtatták, hogy mindketten mehetnek.** Elhatározták, hogy ha hazatérnek, első útjuk a templomba fog vezetni. Ősszel még Máriagyűdre is elzarándokoltak, hálából a szabadulásukért. Azóta is azért imádkozik, hogy ilyen soha többé senkivel ne történhessen meg.

Magyarországra már nem azon az úton jöttek, ahogy kimentek. Debrecenben orvosi vizsgálaton vettek részt, kaptak 20 Ft-ot aztán Budapest és Keszőhidegkút következett.

Meglepetést akartak szerezni a családnak, de az újságból már értesültek a hazaérkezésükről. Bátyja Ritterwald János is júniusban tért haza a hadifogolytáborból, és már várta őket az állomáson. **1948. július 17.-én értek haza a szakadati Kossuth út 106 házszerű szülői házba,** ahol akkor Szolár Miklósné élt. Ahogy ők megérkeztek már el is hagyta a házat, mint mondta addig is csak azért lakott ott, nehogy mindenüket ellopják mire hazatérnek. Nagyon éhesek voltak, Krémer Rézi nénitől, kaptak egy kis zsírt, hogy tudjanak paprikás krumplit főzni. Akkor nagyon finom volt, de már nem szereti. **Az átélte szenvedésekről hosszú évekig nem**

beszéltek, még emlékezni sem akartak rá. Féltek, hogy újra megtörténhet velük ez a szörnyűség.

Folytatni kellett az életet, napszámba járt, kötött pacskert, zoknit és eladta a högyészi, gyönki, felsőnáni és teveli piacon. Mindenhová gyalog mentek, akkor még sok rövidebb gyalogút volt. Felsőnánán még a ruháját is eladta, hogy legyen pénzük. A bő szoknyákat átalakították, a régi viselet kezdett eltűnni. Ekkor már tudtak egy kis malacot venni és az élet kezdett jobb lenni. Ha nem kerül Oroszországba, lehet, hogy másképp alakul az élete, neki is volt udvarlója, aki a fronton maradt. Schäffer András párját is elhurcolták, nem térhetett haza. **92 szakadati fiatal indult erre a hosszú, fájdalmas útra és 43-an éltek túl a málenkij robotot. A többiek ott pihennek valahol Oroszországban.** A háború megritkította a község lakóit, új életet kellett kezdeni. András bácsival egy utcában laktak, a tánc az éneklés szeretete hozta őket össze, sokat jártak Berénybe ahová rokoni szálak is kötötték. Keresztanyja Krémer Rézi néni (Binder Simonné édesanyja) szakadati lány volt, rokonlátogatóba és bálozni is mindig átjártak.

Amri néni ma is úgy érzi élete legszebb napja volt 1951.november 11. amikor Schäffer Andrással összeházasodtak. Nagy volt a szegénység, nem csak az esküvői ruhát de még a karikagyűrűt is kölcsönkérték, a lakodalomhoz viszont ragaszkodtak. Bátyjával Ritterwald Jánossal egy napon volt az esküvőjük. Ők nem akartak lakodalmat, szerették volna lebeszélni, ígértek neki flanel ruhát, magas szárú cipőt, de nem engedtek, a lakodalom számukra nagyon fontos volt. Kipakolták a házat, az üres szobákban felállították az asztalokat, padokat, Högyészről jöttek a zenészek. Minden finomság, amit akkor megengedhettek maguknak, az asztalra került, volt torta is, de inkább a kuglóf volt a lakodalmak édessége. Reggel 6-kor még táncoltak. Már akartak meszelni, mert egy - egy lakodalomnál csak meszelés után vitték vissza a bútorokat. Esküvő után a férje szüleihez költözött. Nagyon szép emlékei vannak arról az időről, anyósa nagyon jó asszony volt, olyan volt számára, mint az édesanyja. Soha nem ment el otthonról úgy, hogy nem köszönt el tőle. **Teljes volt számára a boldogság, amikor igazi család lettek. Megszülettek a gyermekeik, 1952-ben Márta, 57-ben Éva.** Anyósa vigyázott a gyerekekre míg ő a Tsz-ben dolgozott. Nagy család vette körül; anyósa, apósa, annak testvére Erzsébet is velük élt, „a mesélős dédi”, ahogy lányai nevezték. András bácsi kőműves volt, járta az országot, sokszor két hétig sem tudott hazajönni. Nagyon jó ember volt, nagyon boldog volt a házasságuk, szeretetben éltek. Férje soha nem akart senkit megbántani. Ha Amri néni panaszkodott, hogy a lányok nagyon elevenek, és dorgálja meg őket, akkor is csak annyit mondott, nem fogja bántani őket, mikor olyan ritkán van velük. 55 évesen nyugdíjas lett. **2001.novemberben lett volna az 50. házassági évfordulójuk.** András bácsi be akarta pótolni a mulasztást az évfordulóra, hisz ennyi év alatt sem került karikagyűrű Amri néni ujjára. A sors másképp döntött, bekerült a kórházba, ahol tíz napig volt, és sajnos nem jött többé haza; február 6-án meghalt. Volt már egy szívinfarktusa de meggyógyult, a halála váratlanul ért mindenkit. **Amri néni azt gondolta, nem jöhet rosszabb annál, amit Oroszországban átélt, ma már tudja, hogy van annál rosszabb is, mikor valaki elveszti élete párját, akit pótolni**

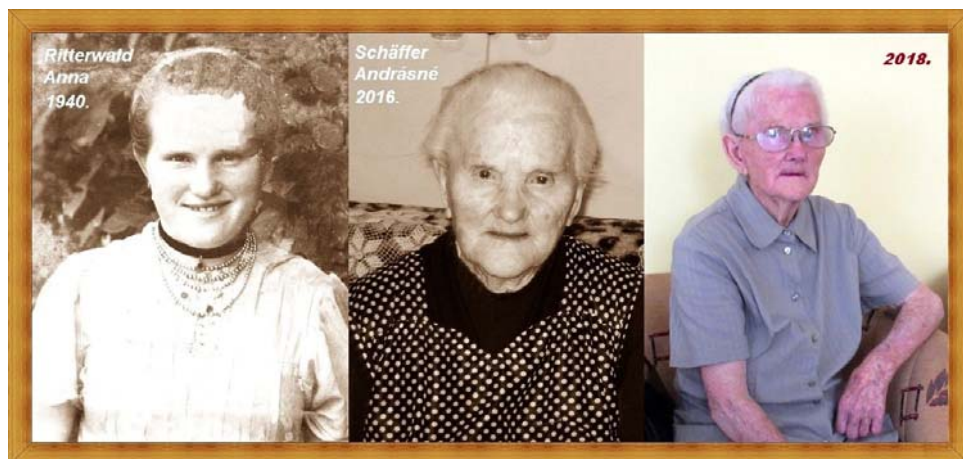
senki nem tud. Hiába veszi körül szerető család, a férje elvesztésekor olyan lelki beteg lett, hogy azt hitte nem éli túl. Testvére nagyon sokáig járt hozzá mindennap, nála is aludt, hogy enyhítse a magányát, és ne legyen egyedül. Akkor már ő is özvegy volt. Az élet megy tovább, ha a fájdalom nem is szűnt meg, idővel enyhült, ezzel kell élni. Amri néni soha nem megy orvoshoz. Mostanában van egy kis problémája a cukorral, de a gyógyszert is a lányai íratják fel. Szerencsére mindkét lánya Szakadát on él, segítik, amiben kell, nagyon odafigyelnek rá.

Szeptemberben lesz 90 éves. Kora ellenére ellátja magát, még mindig elég fürgé, és nagyon jó az emlékezete. **Minden nap elsétál lányai kíséretében az Idősklubba.** **Legnagyobb öröme a családjá, gyermekei, vejei, öt unokája és öt dédunokája.**

Kívánok további jó egészséget.
Köszönöm a beszélgetést: **Takács Józsefné**

Szakadát, 2016.01.24.

A lektorált, egybeszerkesztett változatot készítette: Krémer Péter / 2019. január 03.

Forrásoldalak:

- I. rész: http://multidezo.blog.hu/2016/02/07/igy_eltunk_igy_elunk_itt_elunk_207
- II. rész: http://multidezo.blog.hu/2016/02/13/igy_eltunk_igy_elunk_itt_elunk_799
- III. rész: http://multidezo.blog.hu/2016/02/26/szakadat_970
- IV. rész: http://multidezo.blog.hu/2016/03/04/igy_eltunk_igy_elunk_itt_elunk_malenkij_robot_iv